

Hip Hip Hora! hittar hem hos tonåringarna:

Konsten att föra dialog med sin publik

AV MATS TRONDMAN

Sebastian har lagat mat till sig själv och Sofie. "Var det bra", frågar han. "Ja, det var bra", svarar hon. "Ja, skål", säger han. "Ja, skål", säger hon, och tillägger: "Jag är jättehungrig". Och så vänder hon upp och ned på ketchupflaskan och slår världsvant till den i botten. Det är så man gör för att få ut det sista. Sebastian hoppar till. Hans kropp minns ett tidigare slag. Också Sofie minns. Båda har förstått betydelsen av allt som skett mellan två slag. De har förstått värdet av att

bestämma sig för vad man tror på. De har rest sig för det som är rätt. De har handlat klokt och gått vidare utan att glömma. Det är ett fullständigt lysande slut, både för Sebastian och Sofie och oss i biosalongen. Det vet vi som sett filmen. Ni andra, som inte vet, får helt enkelt vänta tills ni sett den: *Hip Hip Hora!* Filmen som visar att *Fucking Åmål* inte är ett undantag. Som pappa, ungdomsforskare och medborgare blir jag helt enkelt glad.

När eftertexten rullar går mina tan-

kar till antropologen Clifford Geertz. I en artikel om relationen mellan konst och vardagsliv skriver han att när "poesin konstruerar en röst av rösterna som omger den blir den ett redskap för mening". Estetiska uttrycksformer, hävdar han, kan endast bli meningsfulla om de är en del av de livsformer i vilka de ska förstås. En konstnär med genuin längtan efter att kommunicera med samtiden ungdomar måste således arbeta med, som Geertz formulerar det, "publikens kapacitet" att "se", "höra",

”beröra” och ”smaka”. Han eller hon måste arbeta med förståelse av ungdomskultur. Endast så kan konst bli till stoff med vars hjälp man kan förstå, samtala och förändra. Sådana verkande estetiska former kan när de roat och oroat publiken bidra till att göra individer till medborgare med gemensamma intressen.

Hip Hip Hora! är, vill jag hävda, ett stoff av vilka sådana möjligheter kan vävas. Den vänder sig till samtidens ungdomar med en form (livsstil, smak och språk) och ett innehåll (miljö, berättelse och relationer mellan karaktärer) som gör detta möjligt. Den ger merparten av ungdomarna i publiken en konstfarenhet: att slukas av berättelsen så att man på en och samma gång glömmer sig själv, bekräftas, lär sig och vill något. Den är inställsam så att den kan vara utmanande. Den förstår liv och identitet men accepterar inte alla ståndpunkter och handlingar. Den är retorisk men ändå riktig och sann. Och konstnärers vilja att kommunicera med samtidens ungdomar utsluter inte på något sätt konstnärligt arbete. Inte heller kan en sådan vilja reduceras till kommersialism i betydelsen ytlighet, inställsamhet och förakt. Filmen *Hip Hip Hora!* är just en vardaglig ungdomskulturell poesi skapad i dialog med rösterna som omger den. Den är ett redskap för mening. Den är ett redskap för det som är rätt och riktigt.

Filmen kommunicerar i sin precisa vardaglighet med den tidiga tonårskulturen och dess genusregimer på ett sådant sätt att den bidrar till att göra ungdomar till medborgare, särskilt flickor. Låt mig skissera ett par svar på varför det är så.

FÖR DET FÖRSTA skildrar den på ett trovärdigt och energirikt sätt den tidiga tonårstidens existentiella dilemma: att försöka få den egna osäkra självbilden och de egna förhoppningarna att gå ihop med verklighetens möjligheter och begränsningar. Att bli något man inte riktigt vet vad det är utan att veta hur det går till. Grundsäkerheten är upplöst och karaktären ambivalent. Å ena sidan är man i vissa avseenden fortfarande barn. Å andra sidan vill man inte vara barn. Man ska ju börja i årskurs 7. Man är ju ungdom, eller ska i alla fall bli det.

Hur gör man då? Och varför? Fenomenet är inte nytt, men kanske har det aldrig tidigare varit så upphettat – på en och samma gång möjliggörande och begränsande – och närvarande hos så många. Och kanske har föräldrar och lärare aldrig tidigare varit så indragna, medvetna och utmattade. Jag tänker på spänningsfältet mellan två lika problematiska ”världar”.

I den första världen – en inre, subjektiv värld – ska det egna jaget, ensamt, otillfredställt och ständigt sökande hitta sig själv i den egna ofta alltför hårt dömande självförståelseformen. Här ställs frågan ”vem är jag?” nedsänkt i frågan ”varför duger jag inte?”. Här finner det ensamma jaget sin egen *skuld*. I den andra världen – en yttre, objektiv värld – känner sig det egna jaget ständigt iakttaget. Är jag bekräftad (“rätt på det”) eller avslöjad (“fel på det?”)? Här står jaget under omgivningens tryck, inte minst ungdomskulturens – via populärkulturella medier förmedlade – föreställningar, smaker och värden. Här ställs frågan ”vem är jag i andras ögon?” nedsänkt i frågan ”duger jag som jag är?” Här känner det utifrån dömda jaget *skam*.

Att den första världen är ”subjektiv” betyder att det är jag själv som ska komma fram till vad jag vill och tycker. Att den andra världen är objektiv betyder inte att den är sann, det betyder att den verkar med sån obönhörlig kraft att den knappast går att undvika. “I put a spell on you!” När man fått nog i den ena världen vänder man sig till den andra, och ingen av dem tycks hjälpa. Risken är att man blir alltmer upptagen med att vara självupplösande, eller, om skuld- och skamnivån är låg eller obefintlig, tyrannisera andra med sin egen känsla av överordnad förträfflighet. Och rätt in i dessa kroppar härbärgande två världar ringer mobiltelefonerna där frågan “var gör du nu?” egentligen betyder “vem är du nu i ditt öde i förhållande till mitt?”.

Hip Hip Hora! skildrar detta komplexa dilemma på det unika vis det levs av filmens karaktärer. Vi erbjuds en provkarta på en rad olika utfall. Identifikationsmöjligheterna är många, men vissa utfall är helt enkelt bättre än andra. Moral, inte moralism, är närvarande. Den som har rätt har rätt. Genom att följa Sofies resa genom den

första högstadietiden förstår vi i hjärta och huvud just detta. Även om livet är mångfacetterat är det härligt att någon med förnuft och känsla tydliggör vad som är föredömligt och handlar därefter. Just här utmanas ungdoms- och vuxenkulturen.

FÖR DET ANDRA skildrar filmen teman som vänskap, kropp och utseende, kärlek och sexualitet, vuxenrelationer (hem och skola) och språk ur ett genusperspektiv. Personligen saknar jag ett klassperspektiv även om det är ett mellanskikt av medelklass som skildras. Däremot känns det oerhört befriande att problem skildras utan att det är invandrare som har dem. Den enda ”invandrare” vi möter är en pojke som med bruten svenska i klassrummet läser att ”det gör ont när knoppar brister”. Han är snarare dramats förebådande och kommenterande kör.

Nå, en av huvudpoängerna med genus är att skilja biologiskt kön från sociala processer och kulturella föreställningar om kön. Att som ung flicka börja i årskurs 7 kan inte reduceras till en fråga om att stiga in i ett klassrum av neutraliserade könsrelationer där det undervisas i matte eller svenska. Det är också att stiga in i ett redan existerande mönster för bestämningar av hur pojkar och flickor är och hur relationen dem mellan förväntas se ut och verka – en genusregim. Den handlar om pojkars underordning av flickor – om hur de självbestämmande och handlingskraftiga subjekt flickor borde se i de egna spegelbilderna blir till objekt för pojkars underordnande strategier. Till exempel: en flicka som tar plats och visar handlingskraft utsätts för sexuella trakasserier. I de värsta av tragiska världar blir en flickas livsstrategiska fråga: hur är man attraktiv, foglig och tillgänglig – men ingen hora? *Hip Hip Hora!* är i den bemärkelsen en intervenering i en sådan genusregim där pojkar håller flickor på plats. Filmen bråkar på ett föredömligt sätt med existerande föreställningar, också vuxnas, om vad flickor och pojkar är och ska vara och hur de ska förstås. Den tillhandahåller därtill en väg ut ur den till synes givna regimen: en växande insikt i att något måste och kan göras. Sofie visar oss vägen genom den tidiga tonårstid när man på en och samma

gång leker på lekplatsen, hånglar och undrar vad klitoris är. Hon kommer till insikt. Det är inte hon som är problemet, men det finns problem hon kan göra något åt. När hon gör så tar hon också kontroll över sitt eget liv. Hon *blir* ansvarig.

Men allt är inte lika entydigt. Självklart finns det också spänningar mellan olika positioner i filmens flick- och pojkggrupp. Sebastian, som tvivlar på den ordning genusregimen upprättar, hålls på plats av de andra killarna i gruppen genom att kallas ”bögg”. Sofie, som bestämmer sig, om än med stor osäkerhet, att ta plats i skolans offentlighet blir ”hora”. Också några av flickorna, i rädsla för att själva tilldelas bestämningen, ansluter sig till pojkar-nas dagordning.

Men spänningsfältet mellan påtagligt verkande genusregimer och olika individer är komplext. Mycket kan hända. Kropp och tanke är, menar genusforskaren R W Connell, aktiva

deltagare i sociala processer. Aktören, den handlande människan, ”kan delta i disciplinerande regimer inte därför att den är foglig, utan därför att den är aktiv”. Med andra ord: kroppen ”söker”, hävdar Connell, ”efter njutning, erfarenhet och transformation”. Den deltar och skapar, med eller utan motspänstighet, i och genom genusregimens regler för relationer och uppträdanden. Vi intar en plats och accepterar den, kanske rent av njuter av den, men vi kan också genomsåda och utmana platsen vi blivit tilldelade. Ty den sociala världens genusregim är inte något som bara per automatik finns och återskapas. Den måste praktiseras för att upprätthållas. I just denna bemärkelse är *Hip Hip Hora!* en film om en sådan komplex kamp inom ramen för en genusregim.

Filmen synliggör verkligen den dubbelhet som analysen av det existentiella

dilemma *och* genus och genusrelationer rymmer. De kan vara både en källa till njutning och framgång *och* orättvisor och sårbarhet. Det njuts och lids. Men åter: genusregimer kan inte bestå utan att vidmakthållas. Alltså kan man, som Connell formulerar det, ”skapa händelser som inte fanns där tidigare”. Och filmen är en berättelse om främst Sofies men också Sebastians och de närmaste väninnornas väg till denna praktikens insikt: de gör något åt saken. De handlar kraftfullt! De blir *medborgare*: aktörer för gemensamma intressen.

Hip Hip Hora! är som ett grekiskt drama med lyckligt slut. Sofie är en i många avseenden upp och nervänd Kreon – kungen som tänker och gör allt fel så att dramat obönhörligen slutar i total tragik. Sofie går förvisso till synes mot ett sådant slut, men det finns två skillnader. Till skillnad från kung Kreon har och får hon rätt. Hon ser till att filmen får ett lyckligt slut. Vi ser därför en

film där manusförfattare och regissör noga övervägt berättelse, estetik, mening och avsikt. Mot genusregimens normalitet ställs Sofie, som bär ett embryo till en annan och bättre normalitet – hur det på goda grunder bör vara. Hon tar upp en kamp hon inte skulle behöva ta upp, men nu behövs det och därför gör hon det.

EFTER ATT HA sett filmen på bio rör jag mig i etnografisk anda bland flickor i Sofies ålder. Jag sammanfattar de mest glädjande kommentarerna i följande fem dubbelteman:

Verklighet och konstfarenhet: ”Den var verkligen värsta verkligen”, ”det är så”, ”fast kanske inte överallt”, ”det finns ju, typ”, ”fast kanske inte jag, precis” ”men i alla fall på vår skola, några så” och ”jag hatar verkligen killar när dom är så b som han den taskiga typen. Mouse, hette han det? Alltså så

äcklig”.

Sanning och skönhet: det som händer är ”sant” men ”vem var snyggast, tycker du”? ”Sebastian för han var schysst också”. ”Gullig me ”.

Glädje och sorg: ”man fick verkligen skratta och typ gråta”. ”Jag var verkligen arg, så arg bara”.

Förnuft och känsla: slutet ”kändes verkligen bra” för ”dom (Sofie och Sebba) som hade rätt fick liksom rätt”. ”Jag hade inte klarat ett annat slut, det hade jag verkligen inte”. ”Det var tur att den kom scenen, den sista, när dom käkar, när Sebba hade gjort mat”. ”Och att hon den mesiga, den ljusa du vet, att hon bara sa till den där, ja, mannekängtjejen. Hon med cat walken”. ”Hon var ju bara, suck”.

Tanke och handling: ”Man borde verkligen göra nåt, bli värsta bitchen”.

TILL SLUT STOD åtminstone delar av publiken där med en känslstruktur att som vuxen vara glad över, eller som det

kan formuleras i akademien: att leva med en socialt formad känsla som också känslomässigt formar det sociala. När man känner att man vet att man vet vad man känner. Och, därtill, vilka skådisar, vilka fullfjädrade talanger till att spela ungdomar. Jag slutar mitt bidrag som filmen. Skål filmen, typ! Nu vet vi hur man får ut ketchupen, också i filmindustrin. Jag är jättehungrig.

Mats Trondman är professor i kultursociologi

